

XUDOYAROV Anvar Aidjanovich

*O'zbekiston xalqaro islomshunoslik akademiyasi
Islom iqtisodiyoti va moliyasi,
ziyosat turizmi kafedrası dotsenti,
iqtisodiyot fanlari nomzodi
nvarxudoyarov111@gmail.com*

BUXORO ZIYORATGOHLARINI O'RGANISH VA ULARDAN UNUMLI FOYDALANISHNING SAMARADORLIGI

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИЗУЧЕНИЯ СВЯТЫХ МЕСТ БУХАРЫ И ИХ РЕАЛИЗАЦИЯ

EFFECTIVENESS OF STUDYING THE HOLY PLACES OF BUKHARA AND THEIR IMPLEMENTATION

Annotatsiy: Bugungi kunda ziyoratgohlar bilan bog'liq ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilishda ko'plab tegishli ilmiy tadqiqot markazlari, oliy ta'lim muassasalari tadqiqotchilari tomonidan ilmiy ishlar olib borilib amaliyotga joriy etilmoqda. 21-asrning boshlaridan boshlab axborot texnologiyalari ijtimoiy-gumanitar va diniy-ma'rifiy sohalarini rivojlantirish borasida keng qo'llanila boshlandi. Xususan, turizm, ziyorat turizmi borasida ilmiy tadqiqotlar, tarixiy hodisalarni virtual voqelik asosida o'rganish, ajdodlar meroslarining raqamli resurslar bazasini yaratish va boshqa tadqiqotlarni ko'rsatish mumkin.

Tayanch so'zlar: madaniy va ma'naviy meros, memory va tasviriy san'at, tarixiy obidalar, innovatsiya, konsepsiya, raqobat, takomillashtirish, xalqaro turistik bozorlar, turistik resurslar, infrastruktura, logistik xizmatlar, axborot kommunikatsiya texnologiyalari.

Аннотация. В настоящее время, при сборе и анализе информации, связанной с местами паломничества, исследователи многих соответствующих научно-исследовательских центров, высших образовательных учреждений проводят научную работу и внедряют ее в практику. С начала XXI века информационные технологии получили широкое распространение в социально-гуманитарной и религиозно-просветительской сферах. В частности, можно показать научные исследования в области туризма, паломнического туризма, изучение исторических событий на основе

виртуальной реальности, создание базы цифровых ресурсов наследия предков и другие исследования.

Ключевые слова: культурное и духовное наследие, мемориальное и изобразительное искусство, исторические памятники, инновации, концепция, конкуренция, благоустройство, международные туристические рынки, туристические ресурсы, инфраструктура, логистические услуги, информационно-коммуникационные технологии.

Annotatsion: Currently, when collecting and analyzing information related to pilgrimage sites, researchers from many relevant research centers and higher education institutions conduct scientific work and implement it in practice. Since the beginning of the 21st century, information technologies have become widespread in the social, humanitarian and religious and educational spheres. In particular, we can show scientific research in the field of tourism, pilgrimage tourism, the study of historical events based on virtual reality, the creation of a database of digital resources of ancestral heritage and other studies.

Keywords: Cultural and spiritual heritage, memorial and fine arts, historical monuments, innovations, concept, competition, improvement, international tourism markets, tourism resources, infrastructure, logistics services, information and communication technologies.

КИРИШ

Butunjahon turizm tashkiloti (UNWTO) ning statistik ma'lumotlariga ko'ra, «...turizm daromadlilik darajasi bo'yicha uchinchi, tovarlar va xizmatlar eksportida to'rtinchi o'rinda, uning jahon yalpi ichki mahsuloti (YAIM)dagi ulushi o'rtacha 10,0 foizni tashkil etmoqda...» [1]. Xalqaro mehnat tashkilotining ma'lumotlariga ko'ra, bugungi kunda xalqaro turizm tizimida dunyoning mehnatga layoqatli aholisining 284 mln. kishisi banddir [2]. Shuningdek, bu tarmoqda yaratilgan bitta yangi ish o'rni sanoat tarmog'iga nisbatan 20 barobar arzonga tushadi [3]. Biror-bir mamlakatga tashrif buyuruvchi har 30 ta turist bevosita bitta yoki bilvosita ikkita yangi ish o'rinlarini barpo qilishga imkoniyat yaratadi [4]. Demak, xulosa qilish mumkinki, jahon iqtisodiyotining boshqa tarmoqlariga nisbatan turizm sohasi kamroq sarf-xarajatlar evaziga ko'proq ish o'rinlarini yaratish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashra xizmat qiladi.

O'zbekiston o'zining boy madaniy va ma'naviy merosi, memoriy va tasviriy san'ati, tarixiy obidalar bilan, hamda Muhammad ibn Ismoil al-Buxoriy, Muxammad Muso Xorazmi, Abu Nasr Forobiy, Axmad al-Farg'oni, Abu Ali ibn Sino, Abu Rayhon Beruniy, Ahmad Yassaviy, Abu Iso at-Termiziy, Mirzo Ulug'bek, Bahouddin Naqshband, Abdulxoliq G'ijduvoni, Xo'ja Ali Romitoni, Amir Temur, Alisher Navoiy, Bobur kabi ko'plab dunyoga taniqli mashhur va buyuk ajdodlarimiz dunyo olimlari va sayyohlarini o'ziga jalb etib kelmoqda. Bu o'z navbatida xalqaro turizm bozorlaridagi o'zimizga xos o'rnimiz va nufuzimizni ko'rsatadi va jaxon bozorlarida yetakch davlatlar qatoridan o'rin egallashimizga xizmat qiladi.

Ta'kidlash joyizki, 2023-yilda qabul qilingan respublikani ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish bo'yicha "O'zbekiston – 2030" strategiyasida ham sohada erishilgan natijalar va olib borilayotgan keng ko'lamli islohotlarni yanada jadallashtirganholda xorijiy turistlar sonini 15 millionga, ichki sayyohlar sonini 25 millionga, ziyorat turizmi bo'yicha keladigan turistlar sonini 3 million nafarga oshirish, xususi investitsiyalarni jalb qilish hisobiga 30 ta yirik turizm klasterlarini tashkil etish, mehmon o'rinlari sonini kamida 2 barobarga oshirish, tog'li hududlarda 25 ta doryo'llari qurish, turizm mahallalari sonini 175 taga yetkazish, turizm xizmatlari eksportini 5 milliard dollarga yetkazish maqsadi qo'yilgan. Bu bilan mamlakatda iqtisodiy o'sishni ta'minlashda turizmning multiplikativ samarasidan foydalanish va pirovard natijada aholining turmush farovonligi o'sishga erishish ko'zda tutilgan.

Yurtimizning beqiyos turistik obyektlari qatorida Buxoroning har bir qarich yeri avliyolar sharofati bilan ziyoratgohga aylangan. Ziyoratgohlar insoniyatga, uning ongidagi tasavvuf va tariqat olamidagi ilk g'oyalarni keng targ'ib etilishiga ulkan hissa ko'shgani barchamizga ma'lum. Ayniqsa, butun dunyo ahlini o'ziga jalb etayotgan yetti pirlar bilan birgalikda, Sayfiddin Boharziy, Mog'aki Attoriy, Abu Hafs Kabir, Xoja Ka'bul Ahbor Vali, Boboy Poraduz ziyoratgohi, Ismoil Somoniy maqbarasi, Bibi Orifa maqbarasi, Mir Arab madrasasi va boshqa ko'plab ziyoratgohlarni sanab o'tishimiz mumkin.

Unda insoniyat ma'naviyati-madaniyati, ongi, iste'dodining yuksak ifodasini, u qurgan

tarixiy obidalar, masjid-madrasalar, ziyoratgohlar arxitekturasi evolyusiyasida takrorlanmas san'at darajasida namoyon etganligini amin bo'lamiz.

Buxoro 2020 yilda "Islom olami madaniyati poytaxti" deb e'lon qilinishi munosabati bilan Buxorodagi 7 ta – Ismoil Somoniy maqbarasi, Chor Bakr, Bahouddin Naqshband majmualari, Mag'oki Attor masjidi, Poi-Kalon ansambli, Qadimgi Poykent shahri qoldiqlari va Tosharoy madrasalari ICESCONing Islom Olami Merosi ro'yxatiga kiritilishi ahamiyatlidir.

Diniy ziyorat ko'plab xalqlar hayotidagi murakkab va xilma-xil ma'naviy va ijtimoiy-madaniy hodisadir. Ziyorat diniy faoliyat turi sifatida qadimgi davrlarda vujudga kelgan va dinning rivojlangan shakllarining paydo bo'lishi va jamiyatda ijtimoiy-madaniy munosabatlarning yuqori bosqichi bilan bog'liq.

Bugungi kunda mavjud ziyoratgohlarning madaniy-ma'naviy meros, islom me'morchiligi kelib chiqish tarixi, dunyoviy-diniy-falsafiy qarashlarining kelib chiqishi, tarixiy evolyusiyasiga doir ilmiy-madaniy o'rni va ahamiyatini tadqiq etish, o'rganish orqali islom sivilizatsiyasiga qo'shgan hissalariga tegishli ma'lumotlar bazasini shakllantirish talab etiladi. Buxoro ziyoratgohlarini o'rganish, ma'lumotlar yig'ish va ulardan samarali foydalanishning an'anaviy va zamonaviy usullarini keng joriy etgan xolda milliy va xalqaro sayyohlarning oqimini kengaytirishga xizmat qiladi.

ASOSIY QISM

Bugungi kunda ziyoratgohlar bilan bog'liq ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilishda ko'plab tegishli ilmiy tadqiqot markazlari, oliy ta'lim muassasalari tadqiqotchilari tomonidan ilmiy ishlar olib borilib amaliyotga joriy etilmoqda. 21-asrning boshlaridan boshlab axborot texnologiyalari ijtimoiy-gumanitar va diniy-ma'rifiy sohalarini rivojlantirish borasida keng qo'llanila boshlandi. Xususan, turizm, ziyorat turizmi borasida ilmiy tadqiqotlar, tarixiy hodisalarni virtual voqelik asosida o'rganish, ajdodlar meroslarining raqamli resurslar bazasini yaratish va boshqa tadqiqotlarni ko'rsatish mumkin.

Turizm sohasida ziyoratgohlar bilan bog'liq ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilishda axborot texnologiyalarining o'ziga xos o'rni va

xususiyatlari mavjud. Masalan, ziyorat turizmining ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish sohalari ularga hisob yuritishning avtomatlashtirilgan tizimlarini qo'llash orqali ishlab chiqarish salmog'ining o'sishi, hisob yuritish mexanizmlarining sifatli bo'lishiga erishdi. Shunday hisob yuritish tizimlari namunasi sifatida umumjahon iqtisodchilari tan olgan SAP, Scala, CRM va 1C tizimlarini keltirish mumkin [5].

Ziyorat turizmida axborot texnologiyalaridan foydalangan holda turistik resurslar bo'yicha ma'lumotlar yig'ilib, tahlil qilinib ishlab chiqarishga buyurtma qabul qilishdan boshlab, to tayyor mahsulot ishlab chiqarilib yoki xizmat ko'satilib, buyurtmachi yoki xaridorga yetkazib berilguncha bo'lgan jarayonlar nazoratda bo'ladi. Faoliyat natijalarini gorizontaal va vertikal tahlil qilish imkoniyatlari mavjud. Tahlil natijalariga ko'ra turizm ishlab chiqarish yoki xizmat ko'rsatish plan grafiklarini operativ tuzatish imkoniyatlari mavjud. Bunday imkoniyatlar esa ishlab chiqarish yoki xizmat ko'satishni yanada yangi taraqqiyot bosqichlariga olib chiqish imkonini bermoqda.

Bugungi kunda bozor iqtisodiyoti sharoitida zamonaviy axborot tizimiga asoslangan ziyorat turizmi tarmoqlari miqyosida faoliyatining muvaffaqiyati taxlil qilingan zaruriy ma'lumotlarni o'zaro uzatish va ularni yetkazish tezligi, axborotlarning dolzarbligi, to'liqligi hamda o'z vaqtida uzatilishi va qabul qilinishi bilan to'g'ridan to'g'ri bog'liqdir. Jahon bozorlarida turizm industriyasining samarali rivojlanishi ham sayyohlik mahsulotlarni ishlab chiqish, uni o'z vaqtida iste'molchilarga yetkazib berish bosqichlariga tegishli bo'lgan har bir jarayonga zamonaviy axborot kommunikasiya texnologiyalarini joriy etishni talab etadi.

Bu borada O'zbekiston halqaro islom akademiyasida muayyan ishlar amalga oshirilgan va tegishli vazirliklar faoliyatiga joriy etilgan. Bular jumlasiga qo'yidagi bajarilgan ishlarni keltirish mumkin: "Turkiston jadidlarining yangi tafakkur va madaniyatiga qo'shgan hissasi", "Arab tilini o'rganishda multimediyali texnologiyalardan foydalanish", "Hadislarning tarbiyaviy ahamiyatini multimediya vositalari yordamida yoritish", "O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi hududidagi qadamjolarga virtual sayohat uyushtirish", "Qadimiy qo'lyozmalarni

o'rganishda ajratilgan so'zlarni infologik bazaga soluvchi dasturiy vosita" va boshqalar.

Shu bilan bir qatorda "Toshkent shahar masjidlari dislokasiyasining on-line xaritasi va 3D modellardagi ko'rinishi", "Buxoro ziyoratgohlari Web saytlarini optimallashtirish (Yetti pir ziyoratgohi misolida)", "Tasavvuf namoyondalari" multimediyali interaktiv o'quv qo'llanma, "Android tizimida Abu Mansur al-Motrudiy ilmiy merosi va "Motrudiya ta'limoti", "Android tizimida O'rta Osiyo allomalari qomusi mobil ilovalari", "Islom sivilizasiya markazining avtomatlashtirilgan axborot tizimi", "Markaziy Osiyolik mutakallim olimlarning ilmiy merosi multimediyali interaktiv qo'llanma", "O'zbekiston buyuk allomalar yurti" mavzusidagi virtual sayohat dasturi, "Hadis ilmiy maktabi" multimediyali dasturiy vosita, "Xalqaro va mintaqaviy islom tashkilotlari" haqida multimediyali dastur, "Islom sivilizasiyasi markazi virtual qabulxonasi", "Sa'diddin Taftazoniyning ilmiy ma'naviy merosini multimediyali interaktiv qo'llanmada aks ettirish", "Kaffol Shoshiy majmuasi android tizimida", "Ziyorat turizmida geolokasion yo'l boshlovchi", "Shayx Zayniddin kompleksi faoliyatini multimediyali tizimlarda aks ettirish", "Sayyohlarga "Suzuk ota" kompleksi bo'yicha ma'lumot beruvchi dastur", "Muqaddamat ul-adab manbaasini androidli platformasi", "Hakim at-Termiziy ziyoratgohiga android tizimida sayohat", "Sufi Ollayor ziyoratgohiga multimediyali sayohat" kabi dasturiy vositalardir.

Mazkur ishlanmalarni shartli ravishda qo'yidagi uchta toifaga ajratish mumkin:

1. Kam o'rganilgan islomshunoslik manbalarini xalqaro turizm obyektlariga aylantirish maqsadida zamonaviy axborot texnologiyalari orqali targ'ib qilish;

2. Turizm obyektlariga innovatsiyalarni jalb qilishda potensial investorlarni qidirib topish va ularga ishonarli ma'lumotlar yetkazishda zamonaviy internet texnologiyalari yutuqlaridan foydalanish;

3. Turizm obektlari yordamida milliy qadriyatlarni targ'ib qilish va milliy internet resurslarini yaratishda yurtimiz yoshlari tashabbuskorligini oshirish.

Birinchi toifa masalalarni amalga oshirishda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016 yil 2 dekabrda PF-4861-sonli «O'zbekiston

Respublikasining turizm sohasini jadal rivojlantirishni ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida» Farmoni asos bo'ladi. Unda, xususan, shunday deyiladi: mamlakatda turizmni jadal rivojlantirish, mavjud ulkan turizm salohiyatidan yanada to'liq va samarali foydalanish, an'anaviy madaniy-tarixiy turizm bilan birgalikda turizmning boshqa salohiyatli turlarini – ziyorat qilish, ekologik, ma'rifiy, etnografik, gastronomik, sport, davolash-sog'lomlashtirish, qishloq, sanoat, ishbilarmonlik turizmi va boshqa turlarini jadal rivojlantirish, bolalar, o'smirlar va yoshlar turizmini, oilaviy turizmni, keksalar uchun ijtimoiy turizmni rivojlantirish hisobiga turizmning ijtimoiy ahamiyatini kuchaytirish, hududlarda yangi turizm yo'nalishlarini tashkil etish, ularni pasportlashtirish, turizm yo'nalishlari va turizm obyektlari bo'yicha yagona milliy reyestrlarni shakllantirishga yo'naltirilgan ichki, kirish va chiqish turizmini kompleks rivojlantirishning milliy va hududiy dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirish ko'zda tutilgan.

Ushbu masalalarni amalga oshirish maqsadida yangi turizm obyektlarini yaratish, yaratilgan obyektlarning ahamiyatini keng media xududda bir necha tillarda (ingliz, rus, arab va boshqa) targ'ib qilish zarur bo'ladi. Bu ishlarni ijobiy hal qilish uchun kerakli media resurslar yaratilgan. Bulardan faqat to'g'ri va unumli foydalanish kerak bo'ladi. Shunday resurslar qatoriga Burxoniddin Marg'inoniyning "Al-Hidoya" asarining elektronlashtirilgan varianti, Buxorodagi "Yeti pir" ziyoratgohining geolokasion tizimi kabilarni keltirish mumkin. Bu innovasion ishlanmalar O'zbekiston Respublikasi intellektual mulkchilik agentligidan patentlashtirilgan.

Ikkinchi toifa masalarni yechishda quyidagilarga e'tibor qaratiladi. Globallashish sharoitida O'zbekistonda innovasion faoliyatni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishi ko'plab omillarga bog'liq. Bularga misol tariqasida samarali va izchil amalga oshirilayotgan makroiqtisodiy va faol investisiya siyosati, rivojlangan xorij tajribasi hamda investisiya muhitini yanada jozibadorligini oshirish mexanizmlaridir. Turizm obyektlari doimiy tadqiq qilinishi lozim, u doimo o'z ichiga yangilikka, samaradorlikka asoslangan ilmiy va amaliy muammolarni qamrab oladi.

Bu muammolarning jozibador yechimlarini topish va bu yechimlarni global internet tarmog'i

orqali turli tillarda targ'ib qilish kerak bo'ladi. Berilayotgan ma'lumotlarga qiziqish bildirgan foydalanuvchilarning internet manzillarini eslab qolish va ular bilan hamkorlik aloqalariga chiqish kerak bo'ladi. Bunday hamkorlarga real investision takliflar ishlab chiqish, ular e'tiboriga loyiq talablarni o'rganish kerak bo'ladi. Chunki jahon iqtisodiyotining globallashuvi va raqobat muhitining kuchayib borishi, turizm obyektlari jozibadorlik davrini keskin qisqarishiga, bozor konyunkturasi va iste'molchilar ehtiyojlarini tez o'zgarishiga olib kelmoqda.

Natijada ziyorat turizmi sohasidagi ishtirok etuvchi vakildan raqobatbardosh turizm obyektlari jozibadorligi mexanizmlarini ishlab chiqishni hayotiy zaruriyatga aylantirib, soha yoki tarmoqda innovasion faoliyatni rivojlantirish va uni samarali boshqarish bugungi kun talabiga aylandi. Bunday faoliyatni internet texnologiyalarisiz amalga oshirish mushkul vazifa hisoblanadi.

Uchinchi toifa masalalarida ajdodlarimiz ilmiy meroslarining jahon sivilizatsiyasiga qo'shgan hissalarini keng targ'ib qilish zamonaviy yoshlarda milliy g'urur tuyg'usini mustahkamlash, ularda yaratuvchanlik va ijodkorlik hissiyatini shakllantirilishiga yordam beradi. Bu yo'nalishlarda yaratiladigan axborot tizimlari ma'naviy, ma'rifiy, ilmiy, nazariy, diniy boyliklarimiz va qadriyatlarimizni asrash, ularni kelajak avlodga multimediya, mobil va kommunikasion texnologiyalar orqali yetkazishga xizmat qiladi. Shunday axborot tizimlari faqat ajdodlari ishlari bilan faxrlanuvchi yoshlarni emas, balki ajdodlari ishlarini munosib davomchilari bo'lgan tafakkur egalarini shakllantirishga munosib hissa qo'shadi.

Ilmiy meroslar bo'yicha axborot tizimini yaratish: axborot tizimi tuzilmasini ishlab chiqish, uning informasion asosini tashkil etuvchi bebaho ilmiy merosni yanada teran tadqiq etish va ommalashtirishga qaratilgan say-harakatlarga yangi turtki berish uchun zamonaviy axborot qidiruv vositalariga moslab, qulay joylashtirish, jamlangan va joylashtirilgan ilmiy meros namunalarini yosh tadqiqotchilar va keng jamoatchilik ommasi didiga mos ravishda zamonaviy multimedia, kommunikasion va mobil vositalar yordamida taqdim etish mexanizmlari, modellari va algoritmlarni ishlab chiqish va ularni dasturiy vositalar yordamida amaliyotga joriy qilishdan iborat.

Ta'kidlash joizki, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasida ajdodlar merosini eng ilg'or texnologiyalar yordamida o'rganish va jamlangan materiallarni xalqaro va milliy miqyosda keng jamoatchilik ommasiga yetkazib berish bo'yicha muayyan tajriba to'plangan.

Xulosa

Tahlillarimiz natijalariga ko'ra, turizm industriyasi tarmoqlari doirasida sayyohlik mahsulotlarni yaratish, ishlab chiqish va iste'molchiga yetkazib berishning barcha mavjud bosqichlarida turistik faoliyat qatnashchilarini ma'lum bir markazga uyg'unlashtiruvchi bo'g'in sifatida axborotlar muxim ahamiyat kasb etadi. O'zbekistonda ziyorat turizmini rivojlantirishning samaradorligini oshirishga yo'naltirilgan axborotlar markazini muntazam takomillashtirib borish talab etiladi.

Bunday holda faqatgina ma'lum bir turmahsulot emas, aynan axborot oqimlari turistik faoliyat qatnashuvchi korxona va tashkilotlarning o'zaro aloqalarini, munosabatlarini ta'minlaydi hamda turli xizmatlar va to'lovlar shaklida vujudga keladi. Ziyorat turizmida soha xususiyatlariga ko'ra sayyohlik xizmatlar o'z iste'molchilariga yetkazib berilmaydi va ular iste'mol qilingunga qadar zaxiralanmaydi. Turizm industriyasida farqli o'laroq ushbu xizmatlarning mavjudligi, narxi, sifati va xizmatlar to'g'risidagi ma'lumotlar uzatiladi, o'rganiladi va optimal varianti qabul qilinadi.

Natijada o'zoro bevosita jalb etilganligi turistik faoliyatni yuqori darajadagi integrasiyalashgan tovar va xizmatlar yig'indisi sifatida tahlil etish talabini harakatlantiradi, vujudga keltiradi. Ziyorat turizmi bozorlarida bu o'z navbatida, sayyohlik faoliyatni tashkil etish va boshqarishda axborot kommunikasiya texnologiyalaridan unumli va samarali foydalanishga turtki bo'ladi. Ta'kidlash joizki, shu bilan bir qatorda, turizm sohasida alohida segmentlar tomonidan axborot kommunikasiya texnologiyalaridan unumli foydalanish qolgan tegishli yo'nalishlar uchun ham muhim ahamiyatdeb hisoblaymiz.

So'nggi yillar davomida ziyorat turizmi bozorida amal qiluvchi korxona va tashkilotlar faoliyatiga axborot kommunikasiya texnologiyalarini faollik bilan qo'llash va standart hamda maxsus dasturli ta'minotning joriy etilishi

natijasida elektron hujjat aylanishini yo'lga qo'yish, raqamli iqtisodiyot usullarini qo'llash bilan turizmdagi ko'pgina tegishli texnologik jarayonlarda shaklan va mazmunan sifatli natijalarga erishishga muayassar bo'ladi.

Ziyorat turizmi bozori rivojlanishining tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini rivojlantirish samarasi, birinchi navbatda, barcha mavjud darajalaridagi boshqaruv faoliyati bilan bog'liq jarayonlarning keng miqyosda axborotlar bilan ta'minlanishiga to'g'ridan-to'g'ri bog'liqdir.

Tahlillar natijalariga ko'ra ushbu vazifani chuqur anglash hamda turizm industriyasining tashkillashtirilgan, markazlashtirilgan, tartiblashtirilgan, qat'iy axborot bilan ta'minlash tizimiga bo'lgan ehtiyoji, mamlakatimiz bo'ylab milliy iqtisodiyot darajasida integrasiyalashtirilgan turistik axborotlar bazasini shakllantirish konsepsiyasining yaratilishini talab etadi.

Turistik bozorlardagi ishtirokchilar o'rtasida integrasiyalashtirilgan axborotlar bazasini shakllantirish va ulardan unumli foydalanishning tizimli ravishda amalga oshirilishini ta'minlash turizmida, xususan, ziyorat turizmida axborot tizimini takomillashtirish talabini vujudga keltiradi. O'zbekiston Respublikasida turistik axborot tizimini takomillashtirish mexanizmining konsepsiyasi mualliflar tomonidan ishlab chiqilgan.

Ziyorat turizmida axborot tizimi mamlakatimizning milliy turizm bozorida boshqaruv faoliyatining barcha darajalariga, xususan turistik tashkilotlardan tortib to yuqori boshqaruv organlarigacha tegishli tartiblashtirilgan axborotlar ma'lumotlari bazalarini shakllantirish, ma'lumot va axborotlarni quyi qatlamdan yuqori qatlam tomon integrasiyalash, ularni tizimli ravishda vertikal va gorizontal yo'nalishlarda uzatish, yagona tizim doirasida tegishli element uchun ma'lumot va axborotlardan foydalanish hamda kerakli chegaralarini belgilash bilan bog'liq aloqa va munosabatlarni tartibga solish elementlari yig'indisidan tashkil topgan tizimdir. Internet tarmog'i axborot va ma'lumotlar izlanuvidan tortib sayohatlarga tegishli ma'lumotlarni o'rganishgacha bo'lgan zanjir bo'g'inlarini birlashtiruvchi tarmoq vazifasini bajarib, sayyohlik mahsulot iste'molchilarining tanloviga hamda harakatlariga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir qiladi. Interfaol sayyohlik axborotlar va ma'lumotlar tizimi quyidagi tuzilmaviy tavsifga ega bo'lishi talab etiladi:

– ziyorat hamda ahamiyatli turistik obyektlarning zamonaviy geofazoviy xaritalariga ya'ni tegishli hududning rangli kosmik sxemali tegishli xaritasiga;

– 3D-modeli, ziyorat hamda ahamiyatli turistik obyektlar majmuiga ya'ni obyektlarning rasmi, aniq turistik obyekt haqidagi axborotlar ko'rish imkoniyatlaridan tashkil topgan dasturga;

– ziyorat hamda ahamiyatli turistik hududiy infratuzilma obyektlari majmuiga ya'ni infratuzilma obyektlari haqidagi mukammal axborotlar yig'indisi va alohida aniq obyekt haqidagi ma'lumotlarni ko'rish imkoniyatlaridan tashkil topgan dasturga;

– ziyorat hamda ahamiyatli turistik ekskursiya yoki turistik marshrutlar qatlamiga ya'ni tegishli marshrutlarning sxemali aniq xaritasi, unda qamrab olingan sayyohlik obyektlari, sayyohlik-ekskursiya xizmatlarini tashkil qiluvchi korxonalar va tashkilotlar manzili, murojaat qilish uchun ma'lumotlar bazasiga;

– ziyorat hamda ahamiyatli turistik obyektlarning navigasiyasi ya'ni ma'lumot va axborotlarni qidirish zamonaviy vositalari tizimiga;

– tegishli hududlarda mehmonxona va joylashtirishning muqobil boshqa korxonalar va muassasalariga ya'ni mehmonxonaning manzili, ularda taqdim etiladigan servis xizmat turlari va bo'sh xona va joylari haqidagi axborot va ma'lumotlar bazasiga;

– tegishli ziyorat hamda ahamiyatli turistik obyektlarning hududlarda transport logistikasidan unumli foydalanish imkoniyatlariga ya'ni yo'l xaritalaridan iborat ma'lumotlar bazasiga ega bo'lishi;

– ziyorat hamda ahamiyatli turistik obyektlarning interfaol axborotlar va ma'lumotlar tizimida ma'lumotlar bazasi xalqaro xorijiy tillarda shakllantirilganligi.

Ta'kidlash joizki o'ziga xos ilmiy va texnik salohiyatga ega bo'lgan yurtimizda ham bugungi kunda axborot kommunikasion texnologiyalar va ularning dasturli ta'minotining tizimli rivoj topishiga alohida jiddiy e'tibor qaratilmoqda. Natijada turistik resurslar sifatida milliy va xalqaro ahamiyatga ega bo'lgan ziyoratgoxlarni yoritishda 3D texnologiyasidan samarali foydalanish orqali yurtimizga turistlarning oqimini keskin kengaytirishga erishish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Tuxliyev N., Jiyanov O'. Turizmning rivojlanish milliy modellari: darslik. – Toshkent: «Ilm-Ziyo-Zakovat» nashriyoti, 2021. – 257 b.
2. Xudoyarov A. O'zbekistonda ziyorat turizmini rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlari: monografiya. – Toshkent: “Kompleks Print” nashriyoti. 2021. – 303 b.
3. Xudoyarov A. Turizm va mexmonxona industriyasi asoslari: darslik. – Toshkent: “Kompleks Print” nashriyoti, 2023. – 207.b.
4. Котлер Ф., Боуэн Дж., Мейкенз Дж. Маркетинг. Гостеприимство. Туризм: Учебник для вузов. Второе издание. - М.: YУНИТИ - ДАНА, 2012. – 1063 с.
5. Tuxliyev N., Maksudova Sh. Turizmda raqamlashtirish: monografiya. – Toshkent: «Ilm-Ziyo-Zakovat» nashriyoti, 2024. – 175 b.